

2024 – 2026 DÖNEMİ ORTA VADELİ BÜTÇE ÇERÇEVESİ

1. GİRİŞ

2024 – 2026 dönemi Orta Vadeli Mali Plan (OVMP), değiştirilmiş ve birleştirilmiş şekliyle 41/2019 sayılı Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Yasası'nın 12'nci maddesi uyarınca Bakanlar Kurulu tarafından onaylanarak 5 Haziran 2023 tarihli Resmi Gazete¹'de yayımlanmıştır. 2024 – 2026 dönemi OVMP'de ekonomi politikasında temel olarak makroekonomik istikrarın korunması, cari açığın ve enflasyonun aşamalı olarak düşürülmesi ve büyümenin artırılması amaçlanmış ve aynı dönemde tasarrufların artırılması, yatırımların teşvik edilerek büyümenin özendirilmesi, ekonominin rekabet gücünü ve verimlilik düzeyini yükseltecek temel öncelikler hedef alınmıştır.

2024 – 2026 dönemi Orta Vadeli Bütçe Çerçevesi, Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Yasası'nın 18'inci ve 30'uncu maddelerinin hükmü uyarınca Devlet Planlama Örgütü (DPÖ) tarafından revize edilen OVMP makroekonomik tahminlere göre hazırlanmıştır. DPÖ tahminlerine göre 2022 yılını gösteren makroekonomik verilerinde meydana gelen sapmaların Ülkemizde ve yakın coğrafyamızda oluşan siyasi ve ekonomik gelişmelerden kaynaklı olduğu ve oluşan sapmaların olumsuz etkilerinin 2023 yılında ve 2024 yılının ilk iki çeyreğinde yaşanabileceği tahmin edilmektedir.

IMF tarafından 2023 yılı Ekim ayında yayınlanan “Küresel Ekonomik Görünümü Raporu”²nda, küresel ekonomik büyümenin bir miktar artacağı öngörülmekte, 2022'de yüzde 3,5 olan ekonomik büyümenin 2023 ve 2024'te sırasıyla yüzde 3,0 ve 2,9'a gerileyeceği, 2025 ve 2026 yıllarında ise bu rakamın tekrardan yüzde 3,2 civarında seyredeceği gösterilmektedir. Tahminler, tarihsel olarak (2000-2019) ortalama ekonomik büyüme oranı olan yüzde 3,8'in altında kalmakta olup, 2024 tahmini Temmuz 2023'e göre 0,1 puan daha düşük gerçekleşeceğini göstermektedir.

Gelişmiş ülke ekonomilerinin büyüme beklentilerindeki yavaşlama 2022'deki seviyesi olan yüzde 2,6'dan 2023'te yüzde 1,5'e ve 2024'te yüzde 1,4'e ulaşmıştır. Büyüme ile ilgili olarak ABD beklenenden daha güçlü bir ivme yakalarken, Euro bölgesi beklenenin altında kalmıştır.

Gelişmekte olan ekonomilerin, Çin'deki emlak sektörü krizini yansıtacak şekilde, 2022'deki yüzde 4,1'den 2023 ve 2024'te yüzde 4,0'e aşağı yönlü bir ivme ile değişeceği öngörülmektedir. Orta vadede küresel ekonomik büyüme tahminleri yüzde 3,1 ile son on yılın en düşük seviyesinde bulunmakta olup, ülkelerin daha yüksek yaşam standartlarına ulaşma beklentileri zayıf görünmektedir.

¹ <https://basimevi.gov.ct.tr/Portals/6/2023/116.pdf?ver=2023-06-05-142913-080>

² <https://www.imf.org/en/Publications/WEO/Issues/2023/10/10/world-economic-outlook-october-2023>

Yine aynı raporda, küresel enflasyonun 2022'deki yüzde 8,7'den 2023'te yüzde 6,9'a ve 2023'te yüzde 5,8'e istikrarlı bir şekilde düşeceği tahmin edilmiştir. 2024 yılında uluslararası emtia fiyatlarının desteklediği sıkı para politikası nedeniyle çekirdek enflasyonun genel anlamda kademeli olarak düşeceği ve 2025 yılında hedefe ulaşılacağı öngörülmektedir. Özellikle Çin'deki emlak sektörü krizinin, emtia ihracatçıları açısından küresel olarak yaygınlaşarak derinleşebileceği tahmin edilen raporda, kısa vadeli enflasyon beklentilerinin artmakta olduğundan bahsedilmekte ve bu durumun sıkı işgücü piyasasının etkisiyle birlikte enflasyonun daha üst seviyelere yükselmesine sebep olabileceği gösterilmektedir. Politika faizlerinin beklenenin üzerinde olduğuna da değinilen raporda, iklim ve jeopolitik şokların artmasına bağlı olarak gıda ve enerji fiyatlarında ilave artışların yaşanabileceği, jeoekonomik parçalanmanın yoğunlaşmasıyla emtiaların piyasalar arasındaki akışını kısıtlayabileceği, ek fiyat dalgalanmalarına neden olabileceği ve çevre ile ilgili uyum sürecini daha karmaşık hale getirebileceği tahmin edilmektedir.

Türkiye'de 5 Eylül 2023 tarihinde yayınlanan 2023-2025 Orta Vadeli Program³'da ise yurtiçi talepte ve ihracatta bir miktar ivme kaybı beklenmesine rağmen turizmdeki canlı görünümün etkisiyle büyümenin beklendiği belirtilmektedir. Fiyat istikrarı ve finansal istikrara yönelik uygulanan önlemlerin yansımaları, başta gıda fiyatları olmak üzere baz etkisinin devreye girmesi ve kur gelişmelerinin birikimli etkisindeki zayıflamayla birlikte TÜFE yıllık artış oranının yüzde 65,0 seviyesine gerileyeceği öngörülmektedir.

Dünyada ve Türkiyedeki ekonomik ve mali gelişmeler de yakından takip edilerek DPÖ tarafından 2023 yılı Ekim ayında revize edilen makroekonomik tahminlere göre hazırlanan "2024 – 2026 Mali Yılı Orta Vadeli Bütçe Çerçevesi" döneminde, kamu kesiminin borçlanmasını ve harcamaların kontrol altında tutularak maliye politikasının sürdürülebilirliğinin gözetilmesi, kamu maliyesi alanında elde edilen kazanımların gelecek dönemlerde de korunması ve kayıt dışı ekonominin kayıt altına alınması, yeni fikirlerle kamu gelirlerinin artırılması ve kamu maliyesinin başarılı olması hedeflenmektedir.

Bu bağlamda, Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Yasasında temel ilke olarak belirlenen, bütçe yasası ve orta vadeli bütçe çerçevesinin sürdürülebilirlik, ihtiyatlılık, istikrar, tutarlılık ve şeffaflık ilkelerine dayanılarak hazırlanması, onaylanması, sunulması ve uygulanması esas alınmaktadır. 2024 – 2026 dönemi OVMP'de öngörülen amaç ve hedeflere ulaşılmasında belirlenen politikalar, 2024 – 2026 Mali Yılı Orta Vadeli Bütçe Çerçevesinde de aynen uygulanacaktır.

³ <https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2022/09/Orta-Vadeli-Program-2023-2025.pdf>

2. MERKEZİ DEVLET YÖNETİMİ BÜTÇESİNİN DAYANDIĞI TEMEL MAKROEKONOMİK ANALİZ VE HEDEFLER

DPÖ tarafından revize edilen makroekonomik tahminlere göre OVMP verileri güncellenip 2024 – 2026 Mali Yılı Orta Vadeli Bütçe Çerçevesi hazırlanmıştır. Ülkemizde ilk defa 2024 – 2026 yıllarını kapsayan dönemde Merkezi Devlet Yönetimi çok yıllık bütçelemesinin uygulamaya konulacak olması nedeniyle, bu dönemde kaynak tahsisinde etkinliğin sağlanmasına öncelik verilecektir. Ayrıca, etkin kamu mali yönetiminin sağlanabilmesi için giderlerin önceliklendirilmesi ve kaynakların belirlenen önceliklere göre tahsis edilmesi esas alınacaktır. Özellikle kamu idarelerinin bu yeni dönemde karar verme süreçleri güçlendirilerek mali saydamlık ve hesap verebilirliği artırılacaktır.

2.1. Temel Makroekonomik Göstergeler

Dünya ekonomisi Covid-19 salgını, Rusya – Ukrayna savaşından ve bunlara bağlı olarak oluşan hayat pahalılığı krizinden yavaş yavaş toparlanmaya doğru gitmektedir. Özellikle savaşın enerji ve gıda piyasalarında neden olduğu olumsuz etkiye ve yüksek enflasyonla mücadele etmek amacıyla benzeri görülmemiş sıkı para politikalarına rağmen küresel anlamda dünya ekonomisi yavaşlamış, ancak durmamıştır.

Türkiye'nin 2023-2025 yılı Orta Vadeli Program döneminde fiyat artışlarını etkileyen tüm unsurlarla mücadele edileceğinden bahsedilmekte ve enflasyonun tek haneli seviyelere düşürülmesi öngörülmektedir. Üretim ve verimlilik artışları sağlanarak TÜFE'de yıllık artış hızının 2025 yılı sonunda yüzde 9,9 olarak gerçekleşmesi hedeflenmektedir. Bu çerçevede, Türk Lirasının istikrarlı bir görünüm sergileyeceği, gıda enflasyonunun program dönemi içinde tek haneli seviyelere düşeceği tahmin edilmektedir.

Bu bağlamda, 2024 – 2026 dönemi Merkezi Devlet Yönetimi Bütçesi gelir ve gider tahminlerinin belirlenmesinde, Türkiye ve dünya ekonomisindeki gelişmelerin yanı sıra, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Başbakanlığı DPÖ makroekonomik gerçekleşme ve tahminler tablosu⁴ ve ilgili analizler esas alınmış ve Tablo 1'de yer alan göstergeler doğrultusunda Merkezi Devlet Yönetimi Bütçesi teklifleri hazırlanmıştır.

⁴ Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Başbakanlığı, Devlet Planlama Örgütü 2022-2026 gerçekleşme ve tahminler tablosu, Ekim 2023

Tablo 1 - Temel Makroekonomik Göstergeler

| | 2020 | 2021 | 2022 | 2023** | 2024 | 2025 | 2026 |
|----------------------------------|----------|----------|----------|----------|----------|----------|----------|
| GSYİH Reel Büyüme (%) | -16,2 | 3,9 | 13,3 | 2,5 | 5 | 6 | 7,5 |
| GSYİH (Cari Milyon TL) | 21407,48 | 30143,73 | 73874,71 | 114709,1 | 190466,3 | 259274,8 | 322728,8 |
| GSYİH (Cari Milyar USD) | 3,048 | 3,386 | 4,453 | 4,804553 | 5,310295 | 5,925171 | 6,704799 |
| GSYİH Kişi Başına (Cari USD) | 10055 | 11129 | 14636 | 15675,68 | 17262,12 | 19190,15 | 21635,42 |
| İşsizlik Oranı (%) | 10,1 | 7,8 | 6,3 | 6,8 | 6,6 | 6 | 6 |
| İhracat (Milyon USD) | 106,4 | 134,8 | 125.594* | 167,0032 | 180,8908 | 197,7169 | 223,7323 |
| İthalat (Milyon USD) | 1319,74 | 1572,09 | 2238.35* | 2569,279 | 2782,935 | 3041,799 | 3442,036 |
| Dış Ticaret Dengesi (Milyon USD) | -1213,34 | -1437,29 | -2112,75 | -2402,28 | -2602,04 | -2844,08 | -3218,3 |
| Cari İşlemler Dengesi/GSYİH (%) | 8,51 | 1,25 | Veri Yok | | | | |
| Dış Ticaret Hacmi/GSYİH | 46,78937 | 50,41021 | 53,08646 | 50 | 49 | 48 | 48 |
| TÜFE Yıl Sonu (%) | 15,03 | 46,09 | 94,51 | 82 | 67 | 25 | 15 |

*2022 İhracat ve İthalat rakamları henüz netleşmemiştir. 2022 İhracat Tutarına Güney Kıbrıs ile Yeşil Hat Tüzüğü kapsamında yapılan ticaret henüz netleşmediği için eklenmemiştir.

**2023 yılına ait enerji, demografi, ticaret gibi konularda herhangi bir veri elde edilemediği için GSYİH tahmini için yeterli veri oluşturulamamıştır.

DPÖ'nün 2023 yılı Ekim ayında hazırladığı 2020-2026 dönemi gerçekleşme ve tahminler tablosunda, Resmi Gazete'de yayımlanan 2024 – 2026 dönemi OVMP makroekonomik analiz ve hedefler tablosuna göre farklılıklar ortaya çıkmaktadır. Özellikle 2022 yılında görülen bu farklılığın temel nedeni olarak, KKTC İstatistik Kurumu'nun 2022 yılı milli gelir istatistiklerinin Eylül sonunda yayımlanmış olmasından ötürü ortaya çıktığı, Nisan ayındaki öngörüler ile Ekim ayındaki gerçekleşme rakamları arasındaki farkın da KKTC İstatistik Kurumu'nun açıkladığı resmi verilerin DPÖ'nün dış ticaret rakamlarına dayalı tahminlerinden daha yüksek çıkmasından kaynaklı olduğu gösterilmiştir.

Yukarıdaki Tablo 1'de 2020 yılında %10,1 olan işsizlik oranı 2021 yılında %7,8'e gerilemiş, reel GSYİH'nın büyümesiyle birlikte işsizlik oranının 2026 yılında %6'ya düşeceği tahmin edilmektedir. Bu veriler, ekonomik büyümenin işsizlik oranını düşürmeye yardımcı olduğunu göstermektedir. Ülkemizdeki işsizlik oranı ile GSYİH reel büyüme arasında bir ilişki olabileceği öngörülmektedir. Bu konuda yapılmış çok sayıda bilimsel araştırma neticesinde ve eldeki veriler üzerinden genel olarak işsizlik oranının düşük olduğu dönemlerde GSYİH büyümesinin daha hızlı olduğu ve bundan dolayı, düşük işsizlik oranlarının tüketicilerin harcama gücünü artırması ve şirketlerin daha fazla yatırım yapabilmesiyle ilgili olduğu görülmektedir.

Tablo 1 'e göre ithalat ve ihracat tahminleri oluşturulurken 2022 ihracat verileri henüz netleşmediği için yeterli veri bulunmamaktadır. Ancak ithalat ve ihracata ilişkin tahminler, dış ticaret dengesindeki açığın her yıl kademeli olarak artacağını göstermektedir. Ülkemizdeki üniversite ve turizm sektöründe beklenen artışın etkisiyle GSYİH reel büyüme oranında zamanla yükselme olacağı tahmin edilmektedir. Dolayısıyla, turizm gibi ekonominin öncü sektörlerinde büyüme yaşanması, bu sektörlerde daha fazla iş fırsatı yaratmasına ve bunun da işsizlik oranının düşmesine sebep olacağı kanaati mevcuttur. KTC'de TÜFE yıl sonu değişimi 2020 yılında Covid -19 salgını nedeni ile yıl sonunda % 15,03 iken, 2021 yılında %46,09'a ve 2022 yılında %94,51 'e yükselmiştir. Bu verilere göre, KKTC'de enflasyon oranı bu dönemde önemli ölçüde artmıştır. Ancak, enflasyon oranındaki artışın Covid-19 salgını döneminde yaşanan tedarik zincirlerinin kırılması, uluslararası emtia fiyatlarındaki artışlar ve dövizin Türk Lirası karşısında değer kazanması gibi faktörlerle ilişkili olabileceği düşünülebilir.

2.2. Bütçe Giderlerine İlişkin Temel Politikalar

2024 – 2026 dönemi Merkezi Devlet Yönetimi Bütçesi, kamu harcama politikası belirlenen öncelikler dikkate alınarak, merkezi devlet yönetimi bütçe giderlerine tahsis edilen ödenekler doğrultusunda yürütülecektir. Kaynak kullanımında etkinliği artırmak ve hesap verebilirliği güçlendirmek amacıyla, başta hizmet alımları olmak üzere kamu harcamalarına ilişkin karar alma sürecinde fayda-maliyet analizlerinden yararlanılacaktır.

2024 – 2026 bütçe döneminde kamu yatırımlarının, büyümeye, özel kesim yatırımlarını desteklemeye, istihdamı ve ülke refahını artırmaya katkısının azami seviyeye çıkarılması amaçlanmaktadır.

Bu bütçe döneminde yapılacak kaynak tahsisleri; etkinlik, verimlilik ve katma değer artırılması hedefi çerçevesinde gözden geçirilecek ve bu alanda gerekli düzenlemeler yapılacaktır.

Teşviklerin gözden geçirililerek ekonomiye katma değer yaratacak olan alanlara teşvik verilmesi amaçlanmaktadır.

Kamu hizmetleri yürüten devlet kurumlarının teşkilat yasaları gözden geçirilerek, kamuda sunulan hizmetlerin veriminin artırılması hedeflenmektedir.

Teknolojinin ve bilgi işlem altyapısının güçlendirilmesi ve e-devlet uygulamalarının hızla yaygınlaştırılması, kurumların birbiriyle entegre olarak kullanılan bilişim ağı programlarının güvenilir ve kayıt dışı ekonomiye olanak sağlamayacak şekilde planlanacaktır.

2.3. Bütçe Gelirlerine İlişkin Temel Politikalar

Elektronik şans oyunları, sanal finansal varlıklar, kaldıraçlı işlemlere (Foreks) ilişkin yasal düzenlemeler ile Şans Oyunları Değişiklik Yasası, Gelir Vergisi Değişiklik Yasası ve Şans Oyunları Hizmetleri Değişiklik Yasasında yapılacak değişiklikler ile vergi gelirlerinde artış öngörülmektedir.

Turizm amaçlı kiralanan kayıtsız ev ve/veya villaların kira gelirlerinin kayıt altına alınması için kurulan, merkezi Lefkoşada bulunan ve tüm bölgelerde aynı doğrultuda çalışmalar yürüten Kira Koordinasyon birimi faaliyete başlamıştır. İnternet ortamında yapılan kiralama işlemlerinin kayıt altına alınması için mevzuat düzenlemesi ve bilişim sistemlerinde değişikliklerin yapılarak ilgili denetimlerin artırılması, kısa vadeli turizm amaçlı kira gelirlerinin kayıt altına alınarak vergide adalet ilkesinin çalıştırılması ile vergi gelirlerinde artış öngörülmektedir.

Satış sözleşmeleri üzerinden yapılan tapu devir işlemleri ile ilgili olarak, sözleşmelerin Gelir ve Vergi Dairesi'nden pullanma işlemi yapılmaya gelindiği esnada, Tapu ve Kadastro Dairesi tarafından belirlenecek rayiç bedel üzerinden harç miktarının tahsilinin gerçekleştirilmesi, tapu devirlerinde yabancılara uygulanan muafiyetlerin kaldırılmasıyla kamu gelirlerinin artırılmasının sağlanmasına yönelik çalışmalar başlatılmıştır.

EFT-POS özelliği olan yeni nesil ödeme kaydedici cihazların 2023 yılından itibaren kullanılması zorunlu hale getirilmiştir. Kayıt dışı ekonominin kayıt altına alınmasını sağlayacak olan bu uygulama ile KDV beyanlarında ve ödenecek KDV tutarında artış öngörülmektedir.

Yazar kasa kullanma zorunluluğu olmayan serbest meslek sahiplerinin nakit ödeme üzerinden işlem yapmasını kontrol altına almak ve yüksek meblağlarda nakit ödeme zorluğu yaşayan vatandaşın kamu yararını gözeterek, ödeme imkanını kolaylaştırmak amacıyla post cihazı bulundurma ve talep edilmesi halinde kullanma zorunluluğu getirilmesi çalışmaları devam etmekte olup, serbest meslek kuruluşlarının kayıtsız gelirlerinin kayıt altına alınması hedeflenmekte ve öngörüler bu doğrultuda hazırlanmaktadır.

Gelir ve Vergi Dairesi Müdürlüğü tarafından Merkezi Lefkoşa olmak üzere kurulan Denetim Koordinasyon Birimi yönetiminde, sektörel mevsimsel ve bölgelere göre denetim programlarının hazırlanıp düzenli olarak denetimlerin yapılarak kayıt dışı ekonominin kayıt altına alınması ve gelirlerin artırılması hedeflenmekte olup öngörüler bu doğrultuda hesaplanmıştır.

Yapılacak yasal düzenlemeler ile Ülke ekonomisinin kontrolü sağlanarak etkin, verimli ve denetlenebilir bir ekonomi yaratılacaktır.

3. MERKEZİ DEVLET YÖNETİMİ BÜTÇESİ MALİ ANALİZİ VE STRATEJİLERİ

3.1. Merkezi Devlet Yönetimi Bütçe Dengesi

2024-2026 dönemi Orta Vadeli Bütçe Çerçevesi'nde Merkezi Devlet Yönetimi bütçesinin gelir ve giderleri, bütçe dengesi ile bunların GSYİH içerisindeki oranları Tablo 2'de yer almaktadır.

Tablo 2 - Merkezi Devlet Yönetimi Bütçe Büyüklüğü

| | 2024 | 2025 | 2026 |
|---|--------|---------|---------|
| Merkezi Devlet Yönetimi Bütçe Gelirleri (Milyon TL) | 74.087 | 113.445 | 146.253 |
| Merkezi Devlet Yönetimi Bütçe Gelirleri / GSYİH (%) | 38,90 | 43,75 | 45,32 |
| Merkezi Devlet Yönetimi Bütçe Giderleri (Milyon TL) | 80.867 | 117.258 | 146.572 |
| Merkezi Devlet Yönetimi Bütçe Giderleri / GSYİH (%) | 42,46 | 45,23 | 45,42 |
| Merkezi Devlet Yönetimi Bütçe Dengesi (Milyon TL) | -6.780 | -3.812 | -319 |
| Merkezi Yönetim Bütçe Dengesi / GSYİH (%) | -3,56 | -1,47 | -0,10 |

Merkezi devlet yönetimi bütçe açığının GSYİH'ya oranının 2024 mali yılında % 3,56 , 2025 mali yılında %1,47 olarak gerçekleşeceği, yukarıdaki “2.3. Bütçe Gelirlerine İlişkin Temel Politikalar” başlığı altında belirlenen politikalar çerçevesinde yeni gelir kaynakları yaratılarak ve kayıt dışı ekonominin kayıt altına alınması sağlanarak bütçe açığının kademeli olarak 2026 yılına kadar % 0,10 oranına düşeceği tahmin edilmektedir.

2025 mali yılı merkezi devlet yönetimi bütçe açığı 2024 mali yılına göre değerlendirildiğinde %58,7 oranında azalma meydana gelmesi öngörülmektedir. 2026 mali yılı merkezi devlet yönetimi bütçe açığı ile 2025 mali yılına göre değerlendirildiğinde ise 2026 yıl sonuna kadar %93,20 oranında azalma öngörülerek denk bütçeye ulaşılması hedeflenmektedir (Bkz. Tablo 2).

3.2. Merkezi Devlet Yönetimi Bütçe Giderleri

2024-2026 döneminde merkezi devlet yönetimi bütçe giderleri; makroekonomik göstergeler, temel politika belgelerinde ortaya konulan öncelikler ve kamu idarelerinin ihtiyaçları esas alınarak

belirlenmiştir. Bu çerçevede, bütçe giderlerinin ekonomik tasnif bazında belirlenmesinde kullanılan ve öne çıkan temel unsurlar aşağıda belirtilmiştir.

Personel giderlerine ilişkin ödenek tahsis edilirken, kamu personeline mali imkanlar ve hedefler göz önünde bulunarak 2024 - 2026 dönemi Merkezi Devlet Yönetimi Bütçe Yasa Tasarısı'nda 2024 mali yılı için Ocak, Mayıs ve Eylül aylarında uygulanacak olan ve İstatistik Kurumu tarafından yayımlanan Tüketici Fiyat Genel Endeksine göre DPÖ tarafından yapılan tahminler ışığında (%48,68, %21,42 ve %20,94 oranlarında olmak üzere) üç kez, 2025 ve 2026 mali yıllarında ise Ocak ve Temmuz aylarında olmak üzere oluşacak hayat pahalılığı iki kez aylık maaş ve ücretlere konsolide edilmiş ve kamuda yeni personel istihdam edilmesi ile ilgili olarak Merkezi Devlet Yönetimi Bütçe Yasasında öngörülen sınırlamaya devam edeceği varsayılmıştır.

Kamu idarelerinin Orta Vadeli Bütçe Çerçevesinde, hizmetin gelişmesine bağlı olarak ortaya çıkacak ihtiyaçlar, döviz ve hayat pahalılığında oluşacak değişimler göz önünde bulundurularak 2025 mali yılında %45, 2026 mali yılında %25 oranında gerçekleşeceği yönünde öngörülmüştür.

Cari transferler altındaki maaş ve maaş benzeri ödemeler, özel bütçeli idarelere, düzenleyici ve denetleyici kurumlara yapılan katkılar, tarımsal destekleme ödemeleri, burslarda yapılacak artışlar, yurt içi ve yurt dışı tedavi ödemeleri ile diğer transferler dikkate alınmıştır.

Sermaye giderlerinin belirlenmesinde Orta Vadeli Bütçe Çerçevesi döneminde kamu yatırımlarına ilişkin belirlenen öncelikli hedefler kapsamında eğitim, sağlık, bayındırlık ve ulaştırma sektörlerindeki yatırımlar dikkate alınmıştır.

Yedek ödeneklerin belirlenmesinde, yıl içinde ortaya çıkabilecek öngörülmeyen giderler göz önünde bulundurulmuştur.

Faiz giderlerinin tahmininde, borç stokunun yapısı ve seyri, ulusal ve uluslararası piyasalardaki dalgalanmaların faiz giderlerine olası etkileri dikkate alınmıştır. Bu bağlamda, 2022 yılının üçüncü çeyreğinden itibaren kamu kuruluşlarının finansman ihtiyaçları, bankalardan kredi almak yerine ikrazen DİBS ihracı yoluyla karşılanmaya başlanmıştır.

2024-2026 dönemi Merkezi Devlet Yönetimi Bütçe giderleri Tablo 3'te yer aldığı şekilde belirlenmiştir.

Tablo 3 - Ekonomik Sınıflandırma Bazında Merkezi Devlet Yönetimi Bütçe Giderleri (TL)

| (Milyon TL) | 2024 | 2025 | 2026 |
|--|------------------|-------------------|-------------------|
| Merkezi Devlet Yönetimi Bütçe Giderleri | 80.867,27 | 117.257,62 | 146.571,97 |
| Personel Giderleri | 25.795,55 | 37.403,57 | 46.754,45 |
| Sosyal Güvenlik Kurumlarına Devlet Primi Giderleri | 2.022,53 | 2.932,68 | 3.665,84 |
| Mal ve Hizmet Alım Giderleri | 7.032,47 | 10.197,13 | 12.746,38 |
| Faiz Giderleri | 603,45 | 875,00 | 1.093,75 |
| Cari Transferler | 35.608,70 | 51.632,61 | 64.540,76 |
| Sermaye Giderleri | 6.729,77 | 9.758,16 | 12.197,70 |
| Sermaye Transferleri | 0,00 | 0,00 | 0,00 |
| Borç Verme | 24,80 | 35,96 | 44,95 |
| Yedek Ödenek | 3.050,00 | 4.422,50 | 5.528,13 |

Yukarıda Tablo 3'te yer alan merkezi devlet yönetimi bütçe giderlerinin GSYİH'ye oranları ise Tablo 4'te gösterilmiştir.

Tablo 4 - Merkezi Yönetimi Bütçe Giderlerinin GSYİH'ya Oranı (%)

| | 2024 | 2025 | 2026 |
|--|--------------|--------------|--------------|
| Merkezi Devlet Yönetimi Bütçe Giderleri | 42,46 | 45,23 | 45,42 |
| Personel Giderleri | 13,54 | 14,43 | 14,49 |
| Sosyal Güvenlik Kurumlarına Devlet Primi Giderleri | 1,06 | 1,13 | 1,14 |
| Mal ve Hizmet Alım Giderleri | 3,69 | 3,93 | 3,95 |
| Faiz Giderleri | 0,32 | 0,34 | 0,34 |
| Cari Transferler | 18,70 | 19,91 | 20,00 |
| Sermaye Giderleri | 3,53 | 3,76 | 3,78 |
| Sermaye Transferleri | 0,00 | 0,00 | 0,00 |
| Borç Verme | 0,01 | 0,01 | 0,01 |
| Yedek Ödenek | 1,60 | 1,71 | 1,71 |

3.3. Merkezi Devlet Yönetimi Bütçe Gelirleri

Merkezi devlet yönetimi bütçe gelirleri, Orta Vadeli Bütçe Çerçevesi'nde yer alan makroekonomik göstergeler ile gelir politikalarının bütçe gelirlerine etkileri, ulusal ve uluslararası piyasalardaki gelişmeler ve gelirlerin geçmiş yıllarda gösterdiği eğilim dikkate alınarak belirlenmiştir.

2024 - 2026 dönemi Orta Vadeli Bütçe Çerçevesi'nde gelir tahminleri yapılırken, genel bütçe kapsamı dışında kalan merkezi devlet yönetimi kapsamındaki kamu idarelerinde denk bütçe yaratılarak ve devlet katkısı alan kamu idarelerinden katkı miktarları düşülerek, giderlerini karşılayacak öz gelirlere ulaşılmıştır. Devlet katkısı almayan kamu idarelerinin ise tüm giderleri aynı zamanda öz gelirlerini oluşturmaktadır (Bkz. Tablo 5).

2024 Mali Yılı Genel Bütçe Gelir Tahminleri Hazırlanırken;

Dolaysız vergilerin oluşturduğu gelir kalemleri, Covid-19 salgını sonrası yaşanan ekonomik krizden çıkılması dolayısıyla, gelirler üzerinde yaratacağı etkiler dikkate alınarak, hedef konulan gelir artırıcı önlemler ile kayıt dışı ekonominin kayıt altına alınması hedeflerinin gerçekleşmesi öngörülmektedir. Bu bağlamda 2023 yılı sonu itibarı ile belirlenen TÜFE oranına ilave olarak bazı gelir kalemlerine ek artış oranı uygulanarak gelir tahminleri öngörülmüştür.

Döviz üzerinden matrahları oluşan gelir kalemlerinde ise yıl içerisinde dövizdeki yükselişten kaynaklı olarak gelirlere TÜFE'ye ek olarak döviz artış oranı uygulanmıştır.

Dolaylı vergiler içerisinde yer alan harçlar gibi gelir kalemlerine enflasyon oranında artış yapılmıştır. Bu bağlamda, 2024 mali yılı genel bütçe gelirlerinde % 98,05 oranında ortalama olarak artış olacağı öngörüsü ile 2024 mali yılı bütçesi hazırlanmıştır. 2024 yılı sonu itibarı ile ortaya çıkacak olan bütçe açığının başlıca nedenleri, dünyayı etkisi altına alan Covid-19 salgını, Rusya-Ukrayna savaşının ülkemiz ekonomisinde yarattığı olumsuz etkiler ile 2023 yılında yüzyılın felaketi olarak tarihe geçen Türkiyede gerçekleşen depremin yarattığı sosyo ekonomik etkenlerdir.

2025 Mali Yılı Genel Bütçe Gelir Tahminleri Hazırlanırken;

Dolaysız vergilerin oluşturduğu gelir kalemlerinde, hedef konulan gelir artırıcı önlemler ile kayıt dışı ekonominin kayıt altına alınması sonucunda hedeflenen 2024 Mali Yılı Gelirlerine, 2024 yılı sonunda belirlenen enflasyon oranına ilave olarak, hazırlanan yasa tasarılarının yürürlüğe girmesi ile bazı gelir kalemlerinde ek artış getireceği öngörülmüştür.

Bazı gelir kalemlerinin döviz üzerinden matrahlarının oluşması nedeniyle yıl içerisinde dövizdeki yükselişten kaynaklı olarak gelirlere TÜFE'ye ek olarak dövizdeki artış oranı uygulanmıştır.

2025 Mali Yılı genel bütçe gelirinde 2024 yılına göre ortalama %55 artış öngörülmüştür.

2026 Mali Yılı Genel Bütçe Gelir Tahminleri Hazırlanırken;

Dolaysız vergilerin oluşturduğu gelir kalemleri, gelir artırıcı önlemler kapsamında yapılan yasa çalışmaları ve bu Yasa çalışmalarının tamamlanması ile kayıt dışı ekonominin kayıt altına alınarak 2025 Mali Yılı Gelirleri öngörüsü hazırlanırken, TÜFE oranı ve Yasa çalışmalarından ortaya çıkacak ek artış ilave olarak öngörülmüştür.

Bazı gelir kalemlerinin döviz üzerinden matrahlarının oluşması nedeniyle, döviz kurlarındaki yıl içerisindeki yükselişten kaynaklı, TÜFE oranına ilave olarak ek artış öngörülmüştür.

2026 Mali Yılı genel bütçe gelirinde 2025 yılına göre ortalama %30 oranında artış öngörülmüştür.

Tablo 5 - Merkezi Devlet Yönetimi Bütçe Gelirleri

| Merkezi Devlet Yönetimi Bütçesi Gelirleri (Milyon TL) | 2024 | 2025 | 2026 |
|--|---------------|----------------|----------------|
| Vergi Gelirleri | 49.681,59 | 77.310,40 | 100.448,55 |
| Vergi Dışı Gelirler | 7.655,37 | 11.865,82 | 15.425,57 |
| Sermaye Gelirleri | 16,95 | 25,86 | 33,62 |
| Alınan Bağış Yardım ve Krediler | 14.000,00 | 20.300,00 | 25.375,00 |
| Diğer Gelirler | 700,02 | 1.007,53 | 1.309,79 |
| Red ve İadeler | -121,94 | -189 | -245,7 |
| Genel Bütçe Kapsamındaki Kamu İdareleri Toplam Gelir | 71.932 | 110.321 | 142.347 |
| Kamu İdarelerinin Öz Gelirleri* (41/2019 sayılı Yasaya ekli Cetvel II, III ve IV) | 2.155,27 | 3.124,59 | 3.905,77 |
| MERKEZİ DEVLET YÖNETİMİ BÜTÇESİ TOPLAM GELİR | 74.087 | 113.445 | 146.253 |

*DAÜ ve TÜK bütçeleri sunulmadığı için, bu kurumların gelirleri kamu idarelerinin öz gelirlerine dahil edilmemiştir.

3.4. Merkezi Devlet Yönetimi Bütçe Açığının Finansmanı

2023 yılına göre 2024 yılında, ekonominin istikrar kazanması, gelir artışının enflasyon oranından ve döviz oranlarındaki artıştan kaynaklı fiyat artışı ile birlikte yeni gelir kaynaklarının yaratılması ve

kayıt dışı ekonominin kayıt altına alınması ile de bütçe açığının önüne geçilmesi ve krizin sarsıcı etkilerinin azaltılması amaçlanmaktadır.

2023 yılından itibaren EFT-POS özelliği olan yeni nesil ödeme kaydedici cihazları kullanma zorunluluğu getirilerek KDV beyanları ile ödenecek KDV miktarlarında %35 oranında artış gerçekleşeceği beklenmektedir.

Ayrıca yapılacak mevzuatların yürürlüğe girmesi ile ekonominin etkin ve verimli, denetlenebilir ve kontrolünün sağlanabilir olmasıyla 2026 yılı sonu itibarı ile bütçede gelir ve gider dengesinin sağlanması hedeflenmektedir.

Merkezi Devlet Yönetimi Bütçesi içerisinde yer alan Kamu İdarelerinin, gelirlerinin giderlerini karşılayamadığı durumlarda; ilgili mevzuat çerçevesinde Devlet Katkısı verilmesi, finansman ihtiyaçlarının bankalardan kredi almak yerine ikrazen DİBS ihracı yoluyla elde edilen yabancı para cinsinden kaynakların kur riski üstlenmemek için SWAP ile Türk Lirasına çevrilerek kullanılması ve kamunun daha düşük maliyetle borçlanmasına imkân sağlanması, Kurumların Devlete olan kesinleşmiş vergi borçlarının ödenmesinde kolaylık sağlanması, tahsili gecikmiş vergi borçlarının tahsilatının hızlandırılması, ekonomik sıkıntı yaşayan kamu idarelerine mali açılım sağlanması hedeflenmektedir.

4. ORTA VADELİ BÜTÇE ÇERÇEVESİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ

2024-2026 dönemi Orta Vadeli Bütçe Çerçevesi, DPÖ tarafından 2023 yılı Ekim ayında revize edilen makroekonomik göstergeler esasasına göre oluşturulmuştur.

Bu bütçe döneminde, gelir artırıcı projeler ile devlet gelirlerinin artırılması, 2025 mali yılından itibaren bütçe açığının kademeli olarak düşeceği ve 2026 mali yılı sonunda denk bütçeye ulaşacağı hedeflenmektedir.

Bu bağlamda, elektronik şans oyunları, sanal finansal varlıklar, kaldıraçlı işlemler (Foreks), Şans Oyunları Değişiklik Yasası, Gelir Vergisi Değişiklik Yasası, Şans Oyunları Hizmetleri Değişiklik Yasası, zorunlu olmayan tüketim ürünleri ve lüks tüketim ürünlerine yönelik yasal düzenlemelerle vergi gelirleri artırılabilecektir. Ayrıca, 2023 yılından itibaren EFT-POS özelliği olan yeni nesil ödeme kaydedici cihazların kullanılmasının zorunlu hale getirilmesi ile kayıt dışı ekonominin kayıt altına alınması sağlanarak, KDV beyanları ile ödenecek KDV miktarlarında artış görülecektir. KDV beyanlarındaki artışın da kurumlar ve gelir vergilerine olumlu yansımaları olacaktır.

Dolaysız vergilerin oluşturduğu gelir kalemleri, covid-19 salgını sonrası yaşanan ekonomik krizden çıkılması dolayısıyla, gelirler üzerinde yaratacağı etkiler dikkate alınarak, hedef konulan gelir artırıcı önlemler ile kayıt dışı ekonominin kayıt altına alınması hedeflerinin 2023 mali yılı genel bütçe gelirlerine, hayat pahalılığına ilave olarak ek artışlar getirilerek, 2024 , 2025 ve 2026 mali yılları genel bütçe gelirlerinin artacağı öngörülmektedir.

Dünyada ve ülkemizdeki ekonomik ve mali gelişmeler yakından takip edilerek, maliye politikasının amaç ve önceliklerine uyumlu olarak ekonomik istikrarın desteklenmesine, büyüme potansiyelinin yukarı çekilmesine, (bütçede yer alan cari transferler içerisinde kurum ve kuruluşlara verilen katkıların ve/veya teşviklerin ilgili kurum ve kuruluşların mevzuatlarında yapılacak değişikliklerle yeniden yapılandırılması ile giderlerini karşılayacak duruma getirilerek bütçe üzerindeki baskının azaltılmasına gidilerek) cari açığın kontrol altında tutulmasına ve fiyat istikrarının sağlanmasına yardımcı olacak şekilde uygulanacaktır. Ayrıca kamu harcamaları kontrol altında tutularak maliye politikasının sürdürülebilirliği gözetilecek, kamu maliyesi alanında elde edilen kazanımların gelecek dönemde de korunması sağlanacak ve kayıt dışı ekonomiyi kayıt altına alarak, yeni fikirlerle gelirleri artırarak, kamu maliyesinin başarılı olması sağlanacaktır.

Bütçeleri zorlayan bir diğer önemli ve tedbir alınması gereken başlık transfer kalemleridir. Cari transferlerin bütçe içerisindeki payının zaman içerisinde azaltılarak Mahalli Projelerin bütçe içerisindeki payının artırılması ve ülkenin alt yapılarının güçlendirilmesi hedeflenmektedir.

Gelir Vergisi, Şans Oyunları Hizmetleri Vergisi ve Şans Oyunları Yasa Değişiklikleri ile masa / makina başına %17 artış öngörülmüştür. Para ve Kambiyo (Değişiklik) Yasa Tasarısı ile faaliyette bulunan döviz bürosu ve şubelerinin yıllık lisans bedelleri güncellenecektir. Söz konusu yasa değişiklikleri KKTC Cumhuriyet Meclisine gönderilmiştir.

2024 - 2026 dönemi Merkezi Devlet Yönetimi Bütçesi ilk defa yürürlüğe gireceğinden, önceki iki yıla ait merkezi devlet yönetimi bütçesinin gerçekleşme verileri bulunmamaktadır. Dolayısıyla, 2024-2026 dönemi Orta Vadeli Bütçe Çerçevesi'nde önceki iki yıla ait merkezi devlet yönetimi bütçesinin gerçekleşme verilerine ve planlanan tedbirlere yer verilememiştir.